

*О.П. Бойко, канд. філос. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ЕКОНОМІЧНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Цілком очевидно, що трансформаційний період в Україні супроводжується кризою в усіх сферах нашого життя – економічній, політичній, соціокультурній. А все тому, що це пов'язано з невирішеністю суттєво значущої проблеми, яка виражається невідповідністю інституціональної структури світовим імперативам щодо підвищення рівня та якості життя, та низьким ступенем державної політики з питань економічної і соціальної ефективності. Це свідчить про те, що модернізація в країні необхідна. А щоб реформи не “буксували” та мали певні позитивні наслідки, необхідно ураховувати специфіку самої країни, її “парадоксальність”, її культурну амбівалентність, тобто знаходження “між Заходом і Сходом”, зрештою, її ментальність, яка проявляє себе явно або приховано, як фактор багатьох соціально-економічних процесів. Тільки детальний аналіз цього явища дає можливість напрацювати науково обґрунтовані моделі подальшого розвитку країни як на найближчу перспективу, так і на майбутнє.

На превеликий жаль, інституціональна економічна теорія в Україні поки що знаходиться в стані становлення, тому категорія “економічна ментальність”, всупереч своїй реальній значущості, не представлена в повному обсязі свого змісту, зокрема, її соціальними та національними контентами. А такі напрацювання були б доречними, оскільки соціокультурна компонента менталітету, де однією зі складових є саме економічна частина, здійснює безпосередній вплив на розвиток суспільства в цілому, особливо на економічну сферу. Слід сказати, що такі напрацювання є і вони слушні. Так, наприклад, перший кодекс слов'ян “Руська правда” містить правила, норми господарювання відповідно до менталітету слов'ян. Варто згадати С.М. Булгакова, який у своїх роботах, обґрунтовуючи теорію “стійкого” дрібного селянського господарства, заперечує теорію марксизму про ренту і пропагує софійність праці. Праці Г.Ф. Симоненка не втратили своєї актуальності і сьогодні. Він підкреслював необхідність вивчення економічних відносин у тісному зв'язку з дослідженням неекономічних інституцій.

Отже, звернення до джерел економічної думки, а їх наявність можна ще продовжувати, дає змогу зробити свої висновки, але вже з урахуванням сучасних особливостей, що дозволило б відмовитися від західництва у чистому вигляді, від наслідування і водночас розставити акценти на діючі національні організаційно-правові, соціально-економічні методи та форми, які були б наповнені дійсно людським змістом. Тобто, дослідження ментального досвіду є однією з важливих умов успішного розвитку економіки як складової розвитку суспільства.

Значення економічної ментальності можна зрозуміти лише розглянувши її зміст, точніше, основні структурні елементи, а саме: цінності, мотиви, норми, зразки економічної поведінки та соціальної взаємодії у сфері господарської діяльності; ціннісно-мотиваційне ставлення до праці та багатства; уявлення про спадковість та переваги організаційних форм господарської життєдіяльності; стереотипи споживання; ступінь сприйняття закордонного досвіду.

В основі економічної ментальності знаходяться глибинні психологічні установки та цінності індивідів і соціальних спільнот, їх стійкі уподобання та реакції, способи сприйняття, манера відчувати та думати. Саме тому ментальність визначає мотиви та моделі поведінки, які виникають у процесі господарювання, та детермінує їх.

Економічна ментальність формується в рамках певної ментальності народу. Вона акумулює та синтезує результати попереднього культурного, економічного розвитку, його загальноцивілізаційні, етнонаціональні параметри, релігійні норми, етнічні принципи.

Таким чином, під “економічним менталітетом” слід розуміти історично сформовану індивідуальну та суспільну економічну свідомість, специфічний характер якої визначається типом економічного способу виробництва, культурними особливостями, соціальною належністю, етнічними та іншими особливостями носіїв ментальності. Економічна ментальність характеризує специфіку свідомості населення, яка утворюється історично та проявляється у єдності усвідомлених та неусвідомлених цінностей, норм та установок, які відображаються у поведінці населення. Вона містить у собі стереотипи споживання, норми та зразки взаємодії, організаційні форми, ціннісно-мотиваційне ставлення до роботи та багатства, а також ступінь сприйняття або несприйняття закордонного досвіду.

Отже, серйозне вивчення проблем ментальності в економічній сфері сприяє оптимізації національно-культурного відродження, подальшому ходу економічних реформ, демократичним перетворенням в Україні.

Бойко, О.П. Економічна ментальність та її роль в економічній сфері [Текст] / О.П. Бойко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доповідей XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 - 31 жовтня 2008 р.): у 2-х т. – Суми: УАБС НБУ, 2008. – Т. 2.– С. 30-32.